

Ona Tili Darslarida Noan'anaviy Usullardan Foydalanish

Toirova Mashxura

JDFU Filologiya fakulteti o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Email: mashxuratoirova037@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili darslarida noan'anaviy usullardan foydalanishning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda interfaol metodlarning o'quvchilarning nutqiy faoliyati, mustaqil fikrlash ko'nikmalari hamda bilimlarni o'zlashtirish darajasiga ta'siri o'rganildi. Dars jarayonida "Aqliy hujum", "Klaster", "Bumerang", "Bahs-munozara" kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirishi va ta'lim samaradorligini yaxshilashi aniqlangan. Tadqiqot natijalari ona tili darslarini tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish muhim pedagogik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ona tili ta'limi, interfaol metodlar, noan'anaviy darslar, pedagogik texnologiyalar, aqliy hujum, klaster usuli, ta'lim samaradorligi, nutqiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ularni ijodiy faoliyatga yo'naltirishni talab etmoqda. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida ona tili fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda noan'anaviy dars shakllaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ona tili nafaqat til tizimini o'rgatuvchi fan, balki o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantiruvchi, tafakkurini rivojlantiruvchi va ularning ma'naviy dunyosini boyituvchi asosiy fanlardan biridir. Maktab ta'limida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Ona tili darslarida o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirish maqsadida matn ustida ishlash, ifodali o'qish, hikoya qildirish, bayon, diktant va insho kabi yozma ish turlaridan keng foydalaniladi. Shuningdek, o'quvchilarning savodxonligini aniqlash hamda ularning tafakkurini rivojlantirish maqsadida turli nazorat ishlari, mashqlar va mustaqil topshiriqlar tashkil etiladi. Bunday faoliyatlar o'quvchilarning til hodisalarini ongli ravishda o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va noan'anaviy dars shakllarini qo'llashga katta e'tibor berilmoqda. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirib, ularning mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish hamda o'z fikrini asoslab bayon qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. "Aqliy hujum", "Bahs-munozara", "Klaster", "Zigzag", "Bumerang", "Dumaloq stol", "Muammoli vaziyat" kabi metodlar o'quvchilarni faol o'qishga undab, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Noan'anaviy darslar o'quvchilarni faollashtiruvchi, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiruvchi hamda bilimlarni mustaqil egallashga yo'naltiruvchi dars shaklidir. Bunday darslarda o'quvchilar faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida qatnashadi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga hamda ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarining shakllanishiga yordam beradi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida ona tili darslarini tashkil etishda an'anaviy usullar bilan bir qatorda noan'anaviy metodlardan foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi ona tili darslarida noan'anaviy usullardan foydalanishning pedagogik ahamiyatini o'rganish, interfaol metodlarning o'quvchilarning nutqiy va fikrlash faoliyatini rivojlantirishdagi rolini tahlil qilish hamda ularni ta'lim jarayonida qo'llash

samaradorligini aniqlashdan iboratdir. Tadqiqot jarayonida ona tili darslarida qo'llaniladigan interfaol metodlar, muammoli ta'lim usullari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar tahlil qilinadi va ularning o'quvchilarning bilim olish faoliyatiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Methodology

Mazkur tadqiqotda ona tili darslarida noan'anaviy usullardan foydalanish samaradorligini o'rganish maqsadida pedagogik kuzatish, tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish holati o'rganilib, ularning o'quvchilarning nutqiy faoliyati va mustaqil fikrlash ko'nikmalariga ta'siri tahlil qilindi. Shuningdek, "Aqliy hujum", "Klaster", "Bumerang", "Bahs-munozara" kabi interfaol metodlarning dars jarayonida qo'llanishi kuzatilib, o'quvchilarning darsdagi faolligi va bilimlarni o'zlashtirish darajasi baholandi. Olingan natijalar ilmiy tahlil qilinib, umumlashtirish orqali xulosalar chiqarildi.

Natijalar va tahlil

Tadqiqot jarayonida ona tili darslarida noan'anaviy usullardan foydalanishning o'quvchilarning bilim olish faoliyati va nutqiy rivojlanishiga ta'siri o'rganildi. Kuzatishlar natijasida interfaol metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning darsdagi faolligi, mustaqil fikrlash darajasi hamda bilimlarni o'zlashtirish ko'rsatkichlari an'anaviy usullarga nisbatan yuqoriroq ekanligi aniqlandi.

O'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi va bilimlarni o'zlashtirish darajasi turli metodlar asosida baholandi. Tadqiqot natijalari quyidagi jadvalda keltirilgan (1-jadval).

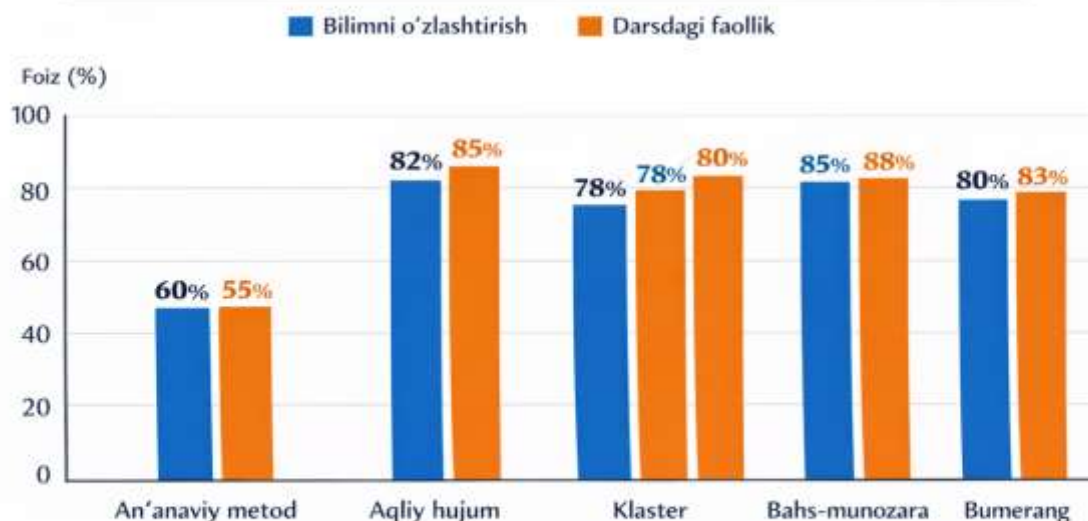
1. jadval Ona tili darslarida qo'llanilgan metodlarning o'quvchilar faolligiga ta'siri

No	Qo'llanilgan metodlar	O'quvchilarning faolligi (%)	Bilimni o'zlashtirish darajasi (%)
1	An'anaviy tushuntirish metodi	52	60
2	Aqliy hujum	78	82
3	Klaster usuli	74	79
4	Bahs-munozara	81	85
5	Bumerang usuli	76	80

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, interfaol metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning faollik darajasi 70–80 % atrofida bo'lib, bu ko'rsatkich an'anaviy darslarga nisbatan ancha yuqori ekanligi kuzatildi. Ayniqsa, bahs-munozara hamda aqliy hujum metodlari o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirishda samarali ekanligi aniqlandi. Shuningdek, o'quvchilarning bilimni o'zlashtirish ko'rsatkichlari ham tahlil qilindi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning bilimni o'zlashtirish darajasi o'rtacha 80–85 % ni tashkil etdi. Bu esa noan'anaviy dars shakllari o'quvchilarni faol fikrlashga undashi hamda o'quv materialini chuqurroq anglashga yordam berishini ko'rsatadi.

1. rasm. Ona tili darslarida metodlarning samaradorligi (diagramma tavsifi)

1-rasm. Ona tili darslarida metodlarning samaradorligi

Diagrammada an'anaviy metodlar va interfaol metodlar asosida o'tkazilgan darslarning natijalari taqqoslanadi. Grafikdan ko'rinishicha, interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi va bilimni o'zlashtirish ko'rsatkichlari an'anaviy darslarga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'lgan.

Grafikda quyidagi ko'rsatkichlar aks ettiriladi:

- An'anaviy dars – 60 %
- Aqliy hujum – 82 %
- Klaster – 79 %
- Bahs-munozara – 85 %
- Bumerang – 80 %

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ona tili darslarida noan'anaviy usullardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash, mantiqiy tahlil qilish hamda nutqiy faolligini oshirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Bunday metodlar o'quvchilarning dars jarayonidagi qiziqishini oshirib, ularni bilim olishga faol jalb etadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ona tili darslarida noan'anaviy usullardan foydalanish o'quvchilarning bilim olish faoliyatini sezilarli darajada faollashtiradi. Interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, ularning nutq madaniyatini shakllantirishga yordam beradi hamda dars jarayoniga qiziqishini oshiradi. Ayniqsa, "Aqliy hujum", "Klaster", "Bahs-munozara" kabi metodlar o'quvchilarning ijodiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ona tili darslarini tashkil etishda an'anaviy usullar bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli o'qituvchilar dars jarayonida interfaol metodlardan keng foydalanishi, o'quvchilarning mustaqil faoliyatini rag'batlantiruvchi usullarni qo'llashi muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I. Karimov, Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. Toshkent, O‘zbekiston: Sharq, 1998.
2. I. Karimov, Barkamol avlod orzusi. Toshkent, O‘zbekiston: Sharq, 1999.
3. M. Mirqosimova, Adabiy ta’lim metodikasi. Toshkent, O‘zbekiston, 1993.
4. Q. Yo‘ldoshev, O. Madayev va A. Abdurazzoqov, Adabiyot o‘qitish metodikasi. Toshkent, O‘zbekiston, 1994.
5. [5] Yu. K. Babanskiy, Hozirgi zamon umumiy ta’lim maktabida o‘qitish metodlari. Toshkent, O‘zbekiston: O‘qituvchi, 1990.